

Nagy Olga

Öregek és fiatalok a parasztcsaládban.

Családszociológiai jegyzetek

in *Korunk Évkönyv 1986–1987*, Kolozsvár-Napoca, 1986–1987, 200–213.

Az élet minden területén látványos átalakulás tanúi vagyunk. Fokozottan érvényes ez a paraszti közösségekre, ugyanis a föld magántulajdonának megszűntével új viszonyok fejlődtek ki. Ez az átalakulás igen jól nyomon követhető a parasztcsaládban, és ezen belül is a nemzedékek együttélésében: szülő és gyermek viszonylatában. A múltbeli parasztcsaládban a gyermek – ha kicsi, azért, ha felnőtt, azért, akár kiscsaládban élt, akár már maga is családot alapított – teljesen ki volt szolgáltatva szüleinek, hiszen a föld, a birtok és minden, ami ezzel jár, a szülő kezében volt. A gyermekek otthon dolgoztak, a saját földön, vagy harmadában a nagygazdának. Tény, hogy megélhetésük jelenük, és jövőjük a paraszti gazdaságtól a tekintélyhordozó szülőtől függött.

A mezőgazdaság szövetkezesítése és az, hogy a gyermekeknek lehetőségük nyílt mesterség elsajátítására vagy továbbtanulásra, gyökeresen megváltoztatta a gyermekek és a szülők, a fiatalok és az öregek közötti viszonyt. Már a tizenhat éves gyermek is lehet kereső: gyakran bejár dolgozni a közeli városba, esetleg be is költözik. Így a család hatása szükségképpen csökken.

Mára természetesen alakultak ki az új viszonylatok, új függőségek. A jól kereső fiatal, aki már alsó, közép- sőt felsőbb iskolát végzett, anyagilag nemcsak hogy függetlenné válik, de nemritkán szüleihez képest előnyösebb anyagi helyzetbe kerül.

Tanulmányomban öreg és fiatal családok alakuló változó viszonyát vizsgálom.

Vallomások „dokumentumok”

A szociológiában közismert megállapítás, hogy a paraszti közösség hagyomány- és tekintélytisztelete kevés teret hagy az egyéniség, a véleményformálás általában a személyiség önálló jegyeinek kialakítására. Ahogyan ezt a szociológiában megfogalmazták az *egyén „szerepet” örököl, abban nevelkedik, azt kell vállalnia*. Minden lépését, minden tettét, viselkedésmódját stb. a falu közvéleménye, szokásrendje irányítja. Ez az egyénre nézve kötelező. A hagyomány kész véleményekkel, magatartás- és viselkedésformákkal indítja el az életben. Persze ez így, csak a föl nem bomlott, hagyományos népi közösségekre vonatkozik. Azért említettük, mert segít megérteni, azt a belső lelki kényszert, hogy *az egyén önmagáról is valljon*, saját magát meghatározza, kifejezze. Nem abban, amiben mindenki egyforma, hanem éppen abban, amiben valamiképpen más.

A kötetlen beszédnek megvan az a tulajdonsága, hogy *spontán, vallomások*. Többféleképpen is. Először azért, mert „szó szót hoz ki”, emlék emléket mozdít meg. Amit a beszélő személy másokról vagy önmagáról mond, elsősorban az ő gondolkodásáról ad képet. Természetes, hogy ebben nem segítik kész sztereotípiák, sémák. Ezeket az elbeszéléseket a tudat kevésbé kontrollálhatja, cenzúrázhatja, épp ezért, mert belső kényszerből születtek az önvallomások, döntő vonásuk a spontaneitás.

Így magyarázható, hogy alig akad a falusi közösségből még ki nem szakadt ember, akinek ne lennének „történetei” magáról, szomszédairól, gyermekeiről, a világról.

Vizsgálatom „dokumentumai” tehát azok az elbeszélések, kommentárok, beszélgetések, amelyeket 1980-tól kezdve hangszalagra vettem kolozsi, széki, havadi és mezőfelei adatközlőimtől. Szeretném hangsúlyozni, hogy *nem* földrajzi, sem néprajzi, hanem olyan „lelki tájat” vizsgálok, melyben az egyén azonos külső gazdasági és társadalmi-kulturális tényezőkre bizonyos személyes reagálással, magatartással válaszol, ezért közömbös, hogy az említett kommentárok, vallomások honnan származnak. E reagálásban ugyanis alapvető tényezőkként tarthatjuk számon a lélektani tényezőket is. E viszonylatban érzelmek, indulatok törnek felszínre, csapnak össze és ezáltal a paraszti közösség pszichológiájára is fény derül.

A szociológiai vizsgálatnak ezt az eljárását, amely a jelenségeket az egyén tudatán keresztül közelíti meg már sikerrel alkalmazták az élőbeszéd „néprajzának” olyan kitűnő művelői mint Sapir, Hymes és mások. Sajtó alatt lévő havadi monográfiám előmunkálatai során magam is éltem vele, majd kolozsi adatközlőm, György Zsuzsa elbeszélései véglegesen meggyőztek helyességéről.*

E dokumentumok forrását tehát az élőbeszédben kell keresnünk; abban a lelki közösségben, hogy a megtörtént dolgokat másokkal közöljük, s egyben reflektáljunk a közöttünk folyó eseményekre: helyeslésünket vagy nemtetszésünket fejezzük ki valamivel kapcsolatban; örvendjünk vagy búsuljunk valamiért stb.

Sapir figyelmeztet rá, hogy ha szintről szintre végigelemezzük az egyén beszédét, és közben nem tévesztjük szem elől a társadalmi hátteret, értékes adatokhoz juthatunk a pszichiátria szempontjából is.

I. Nemzedéki konfliktus a múltban

Bevezetőmben utaltam arra, hogy a múltban a vagyon a szülők kezében volt. A gyerekek a családi vagyon későbbi várományosai (értsd: a szülők halála után) ki voltak szolgáltatva a szülőknek. Valójában azonban a szülő is, a gyermek is a földtulajdonnak voltak alávetve. A szigor, a keménység természetesen, óhatatlanul alakult ki, létszükséglet volt. Persze ebben a függőségben a szigort és a tekintélyt az öregek képviselték.

Mindenekelőtt azt kell megjegyezni, hogy minden probléma sajátos módon jelentkezik a gazdag, illetve a szegény családokban. Ezért ezeket a viszonylatokat külön-külön kell elemezni.

Fiatal házasok „kiszolgáltatottsága”

A múltbeli családra jellemző volt, hogy a sok gyermek közül legalább az egyik, rendszerint a legkisebbik, otthon maradt a családban, hogy majd az öregedő szülők segítségére legyen. Az öregek a földtulajdont nem adták föl, csakis haláluk után jutott az örökösök kezére. (Valamennyit már a szülők életében is kaptak a gyermekek házasságkötésük alkalmával, de a nagyobb rész maradt az öregek tulajdonában.)

Ezért a nagycsaládban, ahol az öregek mellett a fiatalok és ezek gyermekei is helyet kaptak, a fiatalok függőségének különböző változatai adódhattak:

a) Egy fedél alatt fiatalok és öregek közös háztartásban, ahol rendszerint az idős anyós főz mindenki számára.

---

* A történetben előforduló nevek fiktívek – N. O.

b) Ritkábban egy fedél alatt külön főzés, külön étkezés. Ez persze már egyfajta függetlenséget is jelent.

c) Egy telken, de két fedél alatt, külön házban, így óhatatlanul külön koszton, ami maga után vonta a termés elosztását is.

Minthogy azonban a múltban az első változat volt a leggyakoribb, ezért a függőség teljes volt és feltétel nélküli. Ennek nemcsak gazdasági, de gazdaságpolitikai vetületei is voltak.

Közös fedél alatt

A fiataloknak az öregekkel egy fedél alatt élni már azért is nehéz, mert ez elkerülhetetlenné teszi az öregek beleszólását a fiatalok életébe. Az együttélés különösen nehéz ha szegény emberekről van szó, mert a szükség már magában is sok konfliktus forrása. Álljon itt ennek szemléltetésére Bakó Ferencné vallomása:

Mikor összeköltöztünk az urammal, anyámhoz mentünk lakni. Anyám, hogy Feri, az uram oda került, szövést vállalt fel, én pedig az egész házra mostam, főztem, takarítottam. Mert még otthon voltak a kisebb testvéreim. Mert földünk nem volt se nekünk, se anyáméknak. Aztán a Feri keresetéből vettünk törökbúzáat. De egy hét alatt elfogyott, ami egy hónapra való volt, mert tízen ettünk az asztalnál. Azt mondta egyszer Feri, az uram:

–Én, Zsuzsika, nem ülek itt. Én csak tégedet vettelek el, nekem nem kell annyi gyermek. Sze én nem bírom tartani!

S mondom:

–Háasztán, Feri, ha mész, én is menyek. Ha már megesküdtünk, menjünk együtt.

Ez a lázadás persze csak a szegényeknél történhetett meg, akiknek, ha elköltöztek, nem volt mit veszteniük, nem várt rájuk örökség, amiből „engedetlenségük” következtében kieshettek volna. A havadi Bakó család 1950-ig zsellérházban lakott. Otthagyták hát a fiatalasszony szüleit, és megpróbálták a férj szüleinél „meghúzódni”.

–Menyünk édesapámékni – mondja az uram. – Egy szobában meghúzódnunk (Háromszobás zsellérház volt a Török Alberté). Na, aztán elmentünk oda. Nekem ott már nem tetszett. Két legény, leány, menyecske, kicsi gyermek, apósom, anyósom. Két éjjel ott háltam, harmadik éjjel eljöttem. Gondolom magamban: – Állj meg, világ, sze nekem még gyermekem se semmi, hát mi a pokolba kínlódjak? Mi csak hálni jártunk külön, egyhelyt ettünk. De biza sokszor az se volt, mit egyek; a többiek megették, s nekem hol jutott, hol nem.

Beleszólás a fiatalok dolgába

Mint fentebb említettem, a szegényeknek könnyebb volt az öregektől való függetlenné válás, mert a vagyon és az örökség nem játszott szerepet ebben a függőségben. De a tekintélyelv mechanizmusa működött ott is. A szülők beleszóltak a fiatalok életébe még akkor is, ha már nem éltek egy fedél alatt, és a fiatalok külön

keresők voltak. Ennek illusztrálása végett iktatom ide ugyancsak Bakóné Páll Zsuzsa havadi öreg parasztasszony vallomásait:

Mikor voltak azok a háborús világok, az uramat elvitték átképzésre. Én itthon maradtam három gyermekkel. Egyik csütörtökön elmentünk Vásárhelyre (minden héten kétszer elmentem almával a piacra). Volt egy szürke lovunk. Akkor aztán apósom rám tört, hogy ő a lovat eladta, jönnek érte, viszik el. De szerencsére ott volt Andris, a testvérem. Andrissal együtt szembeszálltunk apósommal, s azt mondtam: nem bánom akármit is csinál, úgyse hagyom, hogy a lovat elvigyék. Na, aztán az árát tették volna el, hogy nekem ne legyen semmim...

Vettem Szeredába egy kicsi malacot. Én aztat a malacot addig kúrálgattam, így is, úgy is; kender mosni mentem, kaptam árpát, ezt, azt, s addig tartottam a disznót, hogy gyönyörű szép nagy lett. Akkor anyósom erősen rám tört, hogy adjuk el a disznót. – Nem szégyelljük-e – azt mondja – hogy ekkora disznót megöljünk. Hogy megegyük? Addig beszélt, hogy bévittük Szeredába s eladtuk 1900 lejért. Hát akkor az nagy pénz volt.

Feri szegény, az uram, Isten nyugtassa, olyan gyenge volt apósomékkal szemben. Egyszer elment Szeredába, hogy eladja a szép kövér disznónkat, hogy legyen pénzünk. Azt mondja az egyik nap nekem:

–Zsuzsika, apám menyen Balavásárra, viszen csírkét, borjút eladni, s én elmegyek veszek egy disznót, malacot, hogy neveljük. – Hát vett egy olyan süldőt – jó részeg volt – , hogy:

–Eridj, eridj bé! – Hozta az öliben az 1900 lejből. Apósomnak vett egy szép fényes csitkót a bogos lábú ló helyett. Hát az uram olyan hajlamos volt, hogy képes volt még a hiúból a kolbászt, gömböcöt is ellopni, s apjájéknak adni. Osztán elég a hozzá, hogy én sírni kezdtem, hogy másnak van lova, s mi eszünk – engedelemmel mondván – malacsart. S azt mondta anyósom:

–Adj hálát az Istennek, hogy ilyen is van, mert nekünk egy szikra sincs – Mondom:

–Ez a maguk gyengesége, senkié másé!

A konklúzió is nagyon érdekes, még ha az elbeszélő elfogultsága minden szóból kitűnik.

Hát biza apósomék elszedtek mindent tőlünk. Anyósom volt ilyen, s az uram is nagylelkű volt, a szüleit sajnálta, s mindig abba járt, hogy adjon nekik. Pedig ugyebár – épek s egészségesek voltak. Amíg éltek nem tudtunk semmire se menni. Ahogy meghaltak mindjárt jószágot vettünk, építettünk, gyerekeinknek vettünk mindent, de addig nem tudtunk semmire se menni, mert elcsalták a disznó árát az uramtól, költötték el, s nem tudták visszaadni, s akkor hogy tudjon az ember valamire menni?

II. Nemzedéki konfliktus a jelenben

Láttuk, a múltban a fiatal és idős nemzedék viszonyának alapja a földtulajdon volt, melyet az öregek birtokoltak halálukig. Az a tény azonban, hogy a földtulajdon megszűntével az elmúlt évtizedekben a fiatalok már mesterséget tanultak, vagy felsőbb

iskolákat végeztek, maga után vonta a fiatalok függetlenné válását. Ebből szükségképpen következett a falusi „nagy családok” felbomlása.

A régi tekintélytisztelet azonban nem szűnt meg egyik percről a másikra. Jól emlékszem még arra, hogy a hatvanas években a Maros megyei Udvarfalván, ahol abban az időben ezt a kérdést vizsgáltam, kiderült, hogy noha a fiatalok többsége valamelyik szakiskolában tanult, illetve valamelyik gyárban helyezkedett el, mégis együtt maradtak az öregekkel: nem váltak ki a családból, pénzüket hazaadták. Majdnem azonos szavakkal mondták el, hogy anyjuk jól beosztja a fizetésüket, s azt vesz, amire szükség van. Persze a közös háztartáshoz is hozzájárultak. Később, mikor már családot alapítottak, még ha külön laktak is, a családtól nem szakadtak el: a szülők vigyáztak a kisgyermekre, meleg étellel várták haza ingázó gyermeküket.

Így hát foglalkoznunk kell azokkal az esetekkel – még ha ez a jelenség mindinkább eltűnően van is –, amikor a fiatalok még együtt élnek az öregekkel. Az ilyen családokban fordult elő a legtöbb konfliktus, amelynek forrása az, hogy fiatalok és öregek más-más szemléletet képviselnek.

Mindinkább az válik jellemzővé, hogy a fiatal, még ha marad is a család keretében, függetleníteni akarja magát, és nem veti alá magát a szülői tekintélynek. Ami pedig a házasságot illeti, a fiatalok egyre kevesebb beleszólást engednek meg szüleiknek a párválasztásban.

A jelenben mindinkább az a tendencia érvényesül, hogy a fiatalok kiszakadnak a nagycsaládból; még ha aludni haza járnak is, már nem egy családként, nem egy értékközösség tagjaiként élik életüket a közös fedél alatt. Sőt – noha ezt nem tudom statisztikailag bizonyítani – nem kétséges, hogy a fiatalok csak szükségből „húzzák meg magukat” a családi házban, és csak addig, amíg sikerül különálló lakást teremteniük maguknak. Ez a tendencia olyan erős, hogy – persze vagyoni helyzettől függően is – a szülők igyekeznek, hogy a fiatalok már az első naptól kezdve külön lakást kapjanak. Ma már szinte státuszszimbólum, hogy fiatal házas egyenesen új lakásba költözik. Igen sok házasság esetében a szülők ajándékként ugyanazon a telken vagy másutt esetleg városon, a fiatalok saját házukban kezdik meg a házasságot.

Az idős nemzedék viszonya a fiatalokhoz ezután már sajátosan alakul: arról van szó ugyanis, hogy a nagycsaládban az öregek mindvégig együtt éltek a fiatalokkal, sosem maradtak egyedül, öregkori elgyengülésük esetén a fiatalok természetesen gondozták őket halálukig. Az új helyzetben azonban az öregek mindinkább magukra maradnak, gondozásra szorulnak. Ez az életszakasz többféleképpen alakulhat:

- Az öreget még meglévő házukért, kertjükét elgondozzák.
- Az öregek mindenüket felszámolják, a pénzt szétosztják gyerekeik között abban a reményben, hogy azok majd ha rászorulnak, gondjukat viselik.
- Az öregek függetlenek akarnak maradni nem várnak semmit a fiataloktól, maguk akarnak boldogulni.

Ezek a jelzések felhozott esetek valójában a félig-meddig együttélés vagy a különélés többféle változatát hozzák létre, és e változatok mindegyike azért is megérdemli a külön elemzést, mert jelzik, hogy a paraszti közösség és a belőle kikerültek egészen új magatartásformái alakulnak ki.

Előfordul ma is, hogy a fiatalok együtt maradnak az öregekkel, közös háztartásban.

Van olyan eset, amikor közös fedél alatt élnek együtt külön költségvetéssel, külön jövedelemmel és annak külön felhasználásával.

De előfordul, nem is ritkán, hogy az öregek és a fiatalok teljesen különválnak ennek minden következményét vállalva.

Más esetekben a fiatalok veszik magukhoz az öregeket (és nem fordítva, mint azelőtt).

Nem ritka az sem, hogy az öregek magukra maradnak, és gondozásra szorulnak. Ezt a gondozást gyerekeik vállalják, vagy idegenekre kell bízniuk magukat.

Íme, néhány az előfordulható esetekből. Mind e változatokban azonban van valami közös, éspedig az, hogy múlttól eltérő, a jelent meghatározó tünet: *az öregek függnék a fiataloktól*. Sőt úgy is mondhatnánk *az öregek vannak kiszolgáltatva a fiataloknak*. Mert az öregek csak a nyugdíjukra vannak utalva, a fiatalok viszont, mivel munkaképesek, előnyösebb helyzetben vannak. A szülők egyetlen örökölhető java a családi ház, amely még lehetőséget nyújt arra, hogy jobb elbánásban részesüljenek.

A továbbiakban konkrét emberi sorsokon keresztül próbálom meg felmutatni azokat a lehetséges magatartásformákat, amelyek a fiatal – öreg viszonylatban előfordulhatnak.

Együttélés a múlt mintájára

Olyan esetekről van szó, amikor a fiataloknak nincs lehetőségük külön lakásba menni, és így kénytelenek ideig-óráig valamelyik szülőnél meghúzni magukat. Előfordulhat, hogy két családnak az elkülönülése még abban az esetben sem teljes, ha külön jövedelme és külön kasszája van: a család együtt étkezik, a fiatalok külön szobát kapnak, az öregek pedig vállalják az unokák gondozását.

Éppen, mert az asszonyok vannak inkább otthon, közös lakásban végzik a házimunkát, az együttélésre jellemző, hogy a konfliktus *az anyós és menyé között robban ki*. Ha azonban ez a konfliktus, az anyós tekintélye miatt a múltban csak a mélyben parázslott, a fiatalasszony rendszerint hallgatott és tűrt, ma mind erőteljesebben tör felszínre, mert a mai fiatalok, ahogy sokan mondták „már nem tűrnek”.

Lássuk ennek a konfliktusnak néhány változatát.

Összezártság miatti konfliktus

Győri Klára a tőle megszokott humorral ír le egy esetet, amely szerint a fiatalasszony elfut a háztól, mert szégyelli azt, hogy házasetük legintimebb mozzanata is az egész családnak szinte szeme láttára, és füle hallatára történik. A múltbeli szociográfia nem jegyezte föl azokat az olykor súlyos lelki komplexust kiváltó helyzeteket, amelyeknek az az oka, hogy a közös fedél alatt élő fiatalok – legjobb esetben külön – szobájából minden nesz kihallatszik. Ez „szemérmes” téma volt, amelyről nem „illett” beszélni, pedig a múltbeli fiatal parasztházások legbensőbb pillanatait rontotta meg. Nos, a mai fiatalasszony már nehezebben viseli el ezeket. És most már nem a fiatalok „húzzák meg magukat”, így a konfliktushelyzet is másként alakul. Alakulhat úgy,

hogyan az anyós bölcsebb, és belátja, hogy a szoros együttélés zavarja a fiatalokat. Egy kolozsi történet hősnője, az öreg Kali néni önként vállalta, hogy a nyári konyhában lakják, hiszen a mindössze egy szoba – pítvaros házban a fiatalok sosem lehettek egyedül. Tény azonban, hogy az öreg szülő részéről ez az engedékenység együtt jár a kiszolgáltatottság érzésével. De hallgassuk meg az öreg Kali nénit:

Tudod, hogy az én menyem ne kelljen restelkedjen, hogy ha már az éjszaka az ura megfogná a kezit (te is voltál asszony valaha), egy szobácskánk volt, hát kimentem a nyári konyhába. A nyári konyha olya volt, tudod, hogy még a macskák is bójúttek ha akartak... De ügyeltem a menyemre, hogy ő ne kelljen röstelkedjen. Mert én is voltam asszony valaha. Aztán és is apámékkal laktam egy házban. Aztán ott volt a két gyermekem. Az én uram is férfi volt, aztán megfogta a kezemet, tudtam, má mit jelent ez, egye meg a szomorúság! Hát akkor úgy tettem, hogy kell menjek ki magamért. Aztán tudod fiam, hol a hiúba húzódtunk el, hol a pajtába. Ettől akartam megkímélni a menyemet.

Szemléleteltérés

Érdekes megfigyelni azt, hogy a jelenbeli együttélésben leginkább szemléleti konfliktusok adódnak. Már Győri Klára is észrevette, hogy a fiatalok gyermekeiket már nem nevelik olyan szigorú szellemben, mint régen, kényeztetik őket és így tovább. Kocsis Rózsi *Családi kép* című elbeszélésében anyós és menyé között a gyermek nevelése körül robbant ki az ellentét. A menyecskének el kell mennie ivóvízért a távoli kútra, de nincs lelke otthagyni a gyermeket az anyósra. Az anyós ráförmed a menyére:

– Zárd bé oda a tornácra, nem lesz kutya baja se!

Az anya kapta a gyermeket, karjára ültette, a másik kezében a veder, így futott el a vízért. Amíg a horoggal kihúzta a vizet, a gyermeket a földre ültette. Aztán a gyermeket egy kézzel átfogta, a másik kezében cipelte a vizet.

Az anyós ráförmedt a menyecskére:

– Úgy cipeled, mint macska a kölykit. Miért nem hagytad itthon? Látszik, nem férsz a bőrödbe. Lássák, hogy te milyen ügyes vagy, s az anyósod egy semmirevaló. Ezzel is csak húzod az arcáról a bőrit, te te te! Más azt hiszi, nem ügyelek a gyermekre.

Az anyós zsörtölődik, nem tud elhallgatni. A menyecske nem szól, jól lesüti a fejit, pedig lenne, mit mondjon neki, a nyelve hegyin van, de jobb lesz, ha szaporán végzi a dolgát. Az anyós áll egy helyben, még mindig magyaráz:

–Ezt meg ne lássam többet! A gyermeket ütni, tanítani kell. Ki nevelte fel az uradat?

A fenti részletből két dolgot is látunk: egyfelől kiderül az, hogy ha már nincs is vagy, azért meg kell hunyászkodni, az a tény, hogy az öregek házában laknak, mégis hallgatásra kényszeríti a fiatalasszonyt, ha nem felesel is, megvédi álláspontját, nem bízik az anyósban, aki mint az elbeszélésből később kiderül, nem tartotta elég tisztán a gyermeket:

– Nem is bízom kendre. Hát a múltkor is csak úgy ügyelte, tiszta húgy volt, mind összezsínálta magát, a falra is kent fel, még félek, ett is belőle.

– Legalább szerencsés lesz – mondta kacagva az anyós. – A mi időnkben így ezt tartották jónak...

Győri Zsuzsa kolozsi asszony elbeszéléséből másféle konfliktus bontakozik ki, íme egy részlet:

A menyecske más faluból volt, s a volt a kifogásuk, hogy nem ment ki a kertbe. Hát nem szedhette magát széjjel! Az anyós azt szerette volna, hogy menjen vele a kollektívbe is, a kertbe is. De a pénz amit városi munkából hozott, az nagyon jó volt. A fiát is mindig húzta a menyé ellen, hogy az nagyon csúnya dolgokat csinál vele. Meg is pofozta az asszonyt, szembeköpte, mikor mosott, belérendített a vízbe. Addig húzta az anyós a fiát, hogy minden csúfságot elűztek a szerencsétlennel. A történet vége az, hogy az asszonyka hazamegy a falujába, és újból férjhez megy. Az elbeszélő így korholta a menyére panaszkodó Kati nénit:

– Azt kellett volna mondjad a fiadnak: – Fiam, menjetek Isten hírvél. Vegyetek ki magatoknak egy házat, s ha szereted a feleséged, menj vele. Nem, hogy elkergetted a menyedet. A te menyed férjhez ment, s a fiad züllik. Úgy néz ki, ne haragudj, hogy megmondom, mióta a feleségit elhajtottad, tíz évet öregedet.

Nem jó az embernek egyedül lenni című elbeszélésében Győri Zsuzsa elbeszéli, hogy az öregasszony teljesen egyedül marad, mert fia a felesége kívánságára elköltözik annak szüleihez. Kati néni így panaszkodik:

– Há fiam, ne adja az Isten, hogy egyedül maradj. A fának se jó egyedül. Mert az is akármerről fújja a szél, azt az egy fát mindig éri.

Fia, aki szereti az anyját, gondterhelten mondja az anyjának:

– Édesanyám, mi lesz magával, ha elmegyek?

– Te fiam, ha a jó Istennek minden kis bogárra gondja van, hát pont rám nem lesz? Lesz, fiam! Menj a családdal, s adja a jó Isten, hogy éljetekek békességben, szeretetben. S erre a nehéz órára ne is gondoljatok sohase.

A felesége visszanézett az ajtóból, s ezt mondta:

– Köszönöm, mámika!

– Elmentek, jól vannak, békeségben élnek. Elsírtam egyedülvalóságomat. De még mindig jobban vagyok, mint Kati, aki elkergette a menyit, hogy egyedül maradjon a fiával.

Öregek és fiatalok szemléletének különbözősége abból is adódik, hogy a fiatalok már nem a földeken keresik a kenyerüket, hanem gyárban, munkatelepeken, vagy egyebütt dolgoznak. Az öregek azonban lebecsülik a fiatalok munkáját, és elvárják, hogy emellett otthon, a kertben vagy a kollektívben is dolgozzanak. Mivel együtt laknak, főleg az anyós az, aki nem akarja tudomásul venni az új viszonyt, és a régi módon akar parancsolni a menyének. Íme Győri Zsuzsanna egy idevágó története.

– Hát a fiú kétesztendő házas volt, a harmadikban járt a feleségivel. Az új menyecske asszony is kell legyen, meg munkásasszony is, meg takarítónő is, meg szakácsné is, meg a kertben mindenés. Biza, még vajegyszer el is szenderedett volna. Hát

az anyósa mindig húzogatta a fiát: „így a naccságád, úgy a naccságád” (De közös telken, külön házban laktak, s a házat a fiú a maga költségein építette).

- Édesanyám, hagyjon neki békét! Vékonyka, dolgozik az eleget.
- Hát persze, hogy pártolod, ha vele hálsz.
- Hát aztán! Magával csak nem hálhatok.
- Na, aztán, ez szép felelet! Így mersz velem! De bezzeg egy ilyen semmivel nem! Miért pártolod? Engem nem pártolsz?
- Ó, édesanyám hagyja el, olyan, amilyen. Maguk is éljenek maguknak. Hát aztán ez az asszonyka ilyen: főzni főz, sütni süti, tiszta, a kert rendben, a jószág ellátva, engem rendben tart. Hát építhet az egy kaszárnyát magának? Egy blokkot? Vagy mi az öreg Isten?
- Persze! Azért nevelhettelek, hogy nekem még istenezz!
- Tudja mit? Legyen szíves, az utcaajtót húzza bé kívülről!

A magány vállalásának indítéka

Állandóan visszatérő motívum az, hogy az öregek – számtalan tapasztalat alapján – fölismerik, hogy nem szabad feladniuk utolsó mentsvárukat, a házukat. Egy szintén kolozsi történetben a haldokló Márton bácsi „testámentom”-ként hagyta a feleségére a következő tanácsot.

– Na, Kati fiam, hallgasd meg az én testámentomomat: ha én meghalok, ebből a házból a bocskorodat ki ne vidd. Gyenge ez a ház, igaz, mert nem tudtunk többre menni, mint ez a kicsi nádfedeleles ház. Ott a telek aljában van az a nagy csűr-pajta, azt bontasd le valakivel. Ami jobbacska, add el, hogy legyen egy kicsi pénzed, fiam. Ami gyengécske, azt tüzeld el. Ezt a kicsi házat soha el ne add. Ha a háznak egyik sarka leomlik, ügyesen szedd össze a cececuládat, s kuporodj a másik sarkába. Ha ez is leomlik, hurcolkodj át a másik sarkába. Mert ezek a mi leányaink, ahogy látom, nem jó az elméletjek. Nem tartanak velünk ezek egy cseppet se.

Melyikhez a hat közül című elbeszélésében György Zsuzsa elmondja, hogy egy már gondozásra szoruló özvegyasszony így panaszkodik arról, hogy hat gyermeke közül egyikhez se menne szívesen:

– Menjek Pistához? A Pista felesége még a saját anyját se gondozta el. Mentem oda egypárhoz – nemigen kíváncszom, csak hogy hát tisztességtételtől, na! Aztán az öregasszony felette igen siránkozott: – Jaj, anyatárs, anyatárs, mire jutottam! Mert az én lányom, tudja, nem kíván idehozni nekem egy tányér ételt. A vejem, a maga fia, amikor hazajő, mindig kérdi: „Há anyám, há ett?” Mondom, hogy „há nem fiam”. Aztán abban a szent helyben ad nekem. Tudja, micsa szégyen az nekem? Hogy a vejem kell engem arra le megmosson, megtakarítson? – Nem, nem megyek oda. Hászén ha az anyját nem gondozza, az anyósát még úgy se. Meg aztán, hogy a fiam nekem ott lent matasson, nem kívánom.

A két nemzedék konfliktusának oka lehet az is, hogy a fiatal nemzedék elvárosiasodik, polgári külsőségeket teremt magának, és az idős szülő nem tud beleilleszkedni a városi, vagy városias családi környezetbe. Az előbb idézett elbeszélést így folytatja a gondozásra szorult öregasszony:

– Nincs hozzám a leányomnak egy jó szava se. Mert tudod, fiam, egyszer elviszen hozzám a bűnöm, azt mondja:

– Édesanyám, húzza le a csizmáját!

– Ma miért? Szen a templomban sem húzom le.

– Azért, mert rongálja a szőnyeget meg elmocskolja.

– Te! A szőnyeget én szűttem, én fontam a hozzávalót, mégse merjek rálépni?

Ehhez a lányához sem akar menni. A következő gyermeke, szintén lánya nem akarja fogadni: az anyját:

– Há menjek Annához? Anna azt mondta, hogy eleget ettem-ittam életembe. Elvertük a szekeret, jármot, ökröt, cséplőgépet meg mi az áldást, lement a torkunkon. Pedig hát nem pont a torkunkon ment le, mert hát annyi gyermeket tisztességesen kiállítani, ekkora házat felhúzni, hát azt éppen pont levegőből nem lehet. Azt mondta, hogy ha én hozzá kerülök – a belem máriáját! –, nekem csak parázspityókat ad meg köménylevest...

Ezeket egy olyan öregasszony mondta el, aki nagy házáról nem mondott le gyermekei javára, tehát még megmaradt a lehetősége arra, hogy maga válassza meg: melyik gyermekéhez menjen vénségére, vagy ne menjen egyikhez se, esetleg idegent vegyen magához gondozónak a háza fejében.

Feladták a függetlenséget

Manapság már mindennapi újságcikk-, de irodalmi téma is a magukra hagyott öregek problémája, akiket gyermekeik nem akarnak vállalni, aggmenházban helyezik el őket, noha mindenüket pénzzé tették és szétszították gyermekeik között. Ez a múltban tipikusan városi problematika mindinkább előfordul falun is. A gyermekek arra hivatkoznak, hogy nincs helyük az öregek számára, vagy nincs ki gondjukat viselje, mert ők maguk dolgoznak, és még a gyermekek ellátása is gond, nem tudnak újabb „nehézségeket” vállalni.

A már idézett *Testámentum* című elbeszélés Kati nénije nem hallgatott férje utolsó szavára, eladta a kis házát és egyéb ingatlanát.

– Kati nénit reávétték a leányai, hogy eladja a kicsi nádfedeles házikót meg a két szőlőcskét. Csak hát hol a hiba? Ott, hogy eladni csak egyszer lehet valamit. Úgyesen elosztották a pénzt: kétfelé osztotta a két leányának. Sajat magának nem tartott meg egy vasat se. Mert azt hitte, elég neki az ő szeretete ... Elvitte az egyik leánya. De biza az öregasszony ágyának esett. A lábán valami csúnya seb lett, ami elég nehéz szagot árasztott a házban. Kati néni leánya s az unokája dolgozni ment, neki oda tettek egy székre kenyeret s vizet. [...] A történet vége az lett, hogy az öregasszony bévette mind egyszerre a porokat, s meghalt keserűséggel a szívében.

Az elbeszélésben adatközlőm azt is elmondta, hogy az öregasszonnyal szemben türelmetlenek, durvák voltak, leánya is, unokája is.

Előbbihez hasonló történet a következő is:

– Hát aztán elmenyen a leányához városra. Városon mégis más az élet. Ott mehet az ember színházba, moziba, meg mi az áldás, nem kell sárt taposson. Elkótyavetyélte a kicsi házát, háztájiját, még volt egy-két állat is, menyen boldogan városra, hogy ő ott akármikor mehet színházba. Hát nem mondom, amíg az állatok s a ház árából tartott, jól volt. De az már úgy van, hogy ha az ember mind csak vesz valahonnan, de nem tesz vissza, még ha, mondjuk, ritkán vesz is el az ember, bíza elfogy. Így volt ez most is. Hát egyszer csak – verd meg napom – oda lyukadtak ki, hogy hát nincs. Ez már nagy baj, ott már nagy baj van. A pénz elment, az öreg bútor megmaradt.

A történet azzal végződik, hogy az öregasszony a vonat elé vetette magát.

Sok ilyen történetet vettem magnószalagra. Nincs helyem arra, hogy valamennyit közöljem. Megelégszem azzal, hogy ideiktatom György Zsuzsa kolozsi asszonynak egy ilyen történethez fűzött következtetését:

– Ezt a mondókát azért mondtam el, hogy az ilyen magamfajta öregek, meg akik még öregebbek is, mint én, tanulhassanak belőle; mert úgy van, ahogy mondják: „A vén bútort szívesen cserélik ki”. De aztán a mai fiatalság igazán szívesen cseréli ki. Csak épp ott a bökkenő, hogy. mondjuk hetven-nyolcvan-kilencvenen felüli bútorokat nehéz cserélni. Az ilyen magamfajta öregek, ha van egy kis házikójuk, húzódnak meg benne, ha egyszer esznek – ahogy falun mondják – hideg puliszkát meleg hagymával, de azt egyék a saját asztaluknál, ne könnyes szemmel másnál, esetleg saját gyermeküknél. Nem akarom azt mondani, hogy a mai gyermekek nem jók. Dehogyan. Angyal-bárány az, mind amennyi. Csak mégis jó, ha az ember a saját asztaláról eszik, s a maga ágyába fekszik le.

Az alábbi történet egy olyan asszonyról szól, aki még munkaképes özvegyasszonyként ment be a városra a lányának segíteni.

– Egy vénasszony eltemette az urát. Egyedül maradt. Volt három gyermekük: két fiú s egy leány mind kiszállva a családi fészekből. Temetés után azt mondja a leánya:

– Ne búsuljon, édesanyám, én elviszem magamhoz, s ott maga velünk fog lakni. Megmondjuk a fiúknak is.

Eladták a kicsi házat, s az öregasszony elment a pénzzel a leányához városra. Már annak három apró leánykája volt, az öregasszony pont jól fogott. „Mámika lelkem így, mámika lelkem úgy”, mosott, vasalt, takarított, elrendezte a ház körüli munkát. Mámika nagyon jól fogott ott.

– Igen ám, csak hogy az idő nem áll meg, megyen. A kicsi leányokból kisasszonyok lettek. Megfordult a világ. Másfelülről fútt a szél. A kisasszonyokhoz jöttek az úrfik udvarolni. Hát már ez így van, szégyen, nem szégyen, öregnek már

többször kell kimenni magáért is, meg még egy-egy kis gáz is elmenyen. Az orrát is többször kell megtörölnie. Hát már a nyolcvanon jóval túl volt.

„Idesanyám így, nagymama úgy” – jönnek a fiúk, már kezdték szégyelleni a nagymamát.

– Idesanyám, tudja mit? Szépen megkérem, ne haragudjon, hát mikor jönnek ezek a fiúk a házhoz, hát maga lenne olyan jó, s menne a kamrába.

– Tudom, fiam, tudom, mehetek a kamrába. Azt mondtátok, hogy vén vagyok. Hát azt gondolod, hogy te nem vénülsz meg? Hásze te is jössz utánam!

– Idesanyám, lelkem, én tudom, de hát látja ezt a három nagyleányt, legyen edesanyám tekintettel reájuk. Szégyellik magát, na!

Az öregasszony elpityeredett:

– Úgy kell nekem! Mondta az én öregem, hogy „sírsz majd utánam”. Most a kamrában sírhatok. Mert a ház, akármilyen kicsi, csak ház volt. S a kamra csak kamra.

Egy levélrészlet, amelyből az tűnik ki, hogy a fiataloknak sokszor kényelmetlen a szüleik látogatása, szégyellik öreg, szegény szüleiket:

– Én nem vagyok hibás, hogy így megtagadtatok. Milyen rosszul esik! Naccsága lett, s már szégyelli az embert, hogy paraszt. Láttam én még ilyent a városban. Hogy a szegény anyja bement a leányát meglátogatni, s ő elbútt előle. Pedig pakkot vitt szegény. Hazament a nagy pakkal, már nem tudta átadni neki.

Ugyanebben az elbeszélésben azonban ugyanaz az asszony egy másik lányának már másféle magatartásáról számol be:

– Van nekem egy másik leányom is. Medgyesen. Tizenhat éves korában férjhez ment. Jól találta. Nem nagyon jó haza, mert hivatalba jár. Én megyek el mindegyre hozzája. Hív engem, segít ő pénzzel is, ruhával is. Mindig ad ezt-azt. Ennek a leányomnak van egy kicsi leánya, ez minden évben eljön haza.

A fiatalok beleszólnak...

Ha a múltban az öregek szóltak bele a fiatalok életébe, a jelenben épp ellenkezőleg: a fiatalok támasztanak igényt arra, hogy öreg szüleik sorsába beleszóljának még akkor is, ha ők már „kiszálltak”.

Ha apjuk vagy anyjuk megözvegyül, rossz néven veszik, ha nem akar egyedül maradni és új társa után néz, hogy öreg napjaira nem maradjon egyedül. A fiatalok nem mindig és nem csak attól félnek, hogy idős szülőjük új élettársa „előöröklí” a még meglévő házat vagy ingóságokat előlük. Úgy érzik, hogy joguk van öreg szüleik életét irányítani. A fiatalok egyformán durva, és más – más indítékú beleszólására idézek néhány példát:

A megözvegyült kolozsi M. bácsi elhatározta, hogy egybekél egy szintén megözvegyült asszonnyal. Még mindketten jól bírják magukat, úgy gondolják, hogy megkönnyítik egymásnak az öregség napjait. Az özvegyasszony, aki mindenét eladta és a lányánál élt, így búcsúzik lányától:

– Nem ülök én többet nálad. Nem szorulok a te asztalodra s a te ágyadra. Nézd meg, micsoda fáin gazdaember kért engem feleséül! Meg fogok élni, s eszem a magam asztaláról.

Azt mondja a leány:

– Édesanyám, hát menjen. Én maga nélkül megvagyok, meg lettem volna eddig is.

– Az apád istenit! De amíg sok pénzen volt, bezzeg jó voltam!

– Hát aztán? A voltért nem ad semmit a tót. Mehet a kis ruhájával.

– Hadd el, fiam, el is megyek. De úgy tudd meg, ha megyek, akkor örökre megyek.

Aztán elhagyta az öregasszony a leányát, a leánya se marasztalta az anyját. Vagy, hogy „segítse meg a jóisten, legyen boldog a házassága”, nem volt erről szó.

Hát elmegyem az öreghez. Egy-két nap megvoltak a szent házasságban.

Mit ád az Isten? Vagy az ördög? Az sosem alszik, mindig rosszban töri a fejit. Békén az öregnek a fia a tanyáról. Hát látja: a házban tisztaság, rend, a fazékban leves fő. Azt mondja:

– Hát a „nagyságos asszony” mit keres itt?

– Mit hogy keressen? Megházasodtam. Hát ki az ördög várja mindig, hogy nekem hoztok-e enni vagy nem? Itt van ez az asszony, ez engem megbecsül, én is megbecsülöm őtet, kettecskén jól leszünk.

– De már dehogy lesznek! A fekete fenét! Hallgasson ide, nagysága! Ha maga most, de ebbe a szent percbe itt nem hagyja a fersingjít, én magát úgy kirepítem, hogy azt maga meglássa.

Hát az asszony, iparosféle volt, érzékeny természetű, nem esett jól neki ez a szíves fogadtatás.

Azt mondja az apja:

– Igazán, fiam, te, hát komolyan mondod ezt?

– Én a legkomolyabban, azt a kutya... (erre meg arra). Egy ilyen vén szarnak minek kell feleség? Hát maga mit tud csinálni vele? Főzünk mi magára. Maga pedig – mondja az asszonynak – elhordja az irháját, de szaporán, amíg finom vagyok.

Hát az asszony megkeseredett, s úgy, ahogy volt, a kis felvevő ruhájában elment...

Az alábbi, keserű szájjal elmondott történetnek György Zsuzsa ezt a címet adta: *Farkasfiókat szerettem.*

– Elvált asszony voltam már több éve. Az uramtól elváltam: részeges volt, és annyit vert, hogy keserű volt belé a lelkem. Egy kis szoba-konyhás lakásban húztuk meg magunkat a fiammal. Ő már nagy legény volt. Én férfira nem néztem, nem volt kedvem még egyszer férjhez menni. Így telt el magányosan sok esztendő. Aztán egyszer, hogy-hogy nem, egy kolozsi ember, a férjemnek valamikor barátja, kezdett járni hozzám. El akart venni feleségül.

Egy este eljött megint. A fiam akkor jött haza a munkából. Azt mondja a fiam:

– Édesanyám, ki az a manusz? (Mert városban dolgozott a gyárban).

– Hát – mondom – üsmered, a szomszéd.

A fiam nem is köszön, béményen a házba:

- Édesanyám! Ha ezt a manust még egyszer itt találom, én úgy kirúgom, hogy keze-lába törik, s a nyaka megszakad.
- Fiam, fiam, nem beszélj így! Hát ez egy idős ember, apád helyett apád lehet.
- Nem kell nekem apa! Ha maga férjhez megyen, akkor már nekem nincsen se anyám, se apám. Ha akar, mehet férjhez.
- Azt mondja az ember:
- Jaj, te Klári, hát ilyen goromba a fiad?
- Hát ilyen. Farkas. Farkastól semmiképpen se szülhettem bárányt...

Gyermektelen öregek sorsa

Sajátos helyzet alakulhat ki a gyermektelen öregek esetében. Ők természetesen csak valamilyen ingatlan vagy ingó vagyon birtokában – amelyet az eltartók akár haláluk után kapnak meg, akár pedig még életükben használnak – remélhetik, hogy elerőtlenedésük esetén elgondozzák őket.

Az alábbi eset nemcsak egy ilyen öregasszony kálváriáját mutatja be, hanem a fiatalok (erősek) részéről a durvaság és visszaélés különböző változatait is:

– Egy öregasszony, magtalan volt, özvegyen maradt. Miután az ember meghalt, vett egy házaspárt a mezőről, ahol laktak. Behívta őket magához, hogy gondozzák el őtet öregségiben, s a vagyon maradjon nekik. A birok már nem volt meg, de a telek olyan nagy volt, megérte, hogy érte egy öregasszonyt ellökdössenek rajta.

A fiatalasszony, akit odavett mezei asszony volt. Azt mondják, olyan, mint a vadnyúl, egy kicsit vad. Az öregasszonnyal rosszul bántak, meg-meglökdösték. A férfi meg el-eldöngötte. Úgyhogy az öregasszonynak, már nem volt mit csinálni: volt egy barátjuk, B. M. nevezetű, avval jól voltak, összetartottak, az is nagygazda volt valamikor. Elment, s elpanaszolta ennek a Mártonnak, hogy ő nem tud tovább túrni, mert né, milyen rosszak hozzá.

Így ért véget ez a gondozás. Az öregasszony otthagya a gondozóit. Hiszen még volt sok mindene, maga választhatott. Így került ezekhez a B. M.-ékhoz.

– Azt mondja ez a B. M.:

– Há jöjjen ke hozzám, itt nálam ellehet. – Volt szép ágyneműje, fehéreneműje, mert két asszonynak a holmija maradt nekie, akik mind jó gazdák voltak. Anyósáéknak szép szedett abroszaik, ágyneműk, tudja Isten, mennyi: egy szekérderékkal. Csak zsákja volt negyvenkettő. Úgyesen szekérre rakta, s elvitte Mártonékhoz.

Na, jó. Amit elvitt, az pont jó volt. Őszre hajlott az idő, a kerthelyiségből volt két jó szekér törökbúza, oda vitte azt is.

Az öregasszony egy hétig hántotta a törökbúzáat, nem siettek segíteni neki.

Na, aztán a híres jó barátja, B. M. eljárta, hogy az öregasszonyt bétegyék az aggmenházba. Azt mondja egy nap az öregasszonynak:

– Né, Erzsé néni, maga ott lenne jól, az aggmenházban. Én már eljártam, menjen oda.

Hát az öregasszonynak egy nagy pofon volt. Nem is számította. Nem volt mit csinálni, ezek kezdtek már igen csúfolkodni. Azt mondja, ez a fiatal ember, ez a Márton, hogy ő megveszi a gabonáját, a törökbúzáat is.

Hát én magam hallottam, az autóbuszban, hogy beszélte Márton:

– Megvettem a törökbúzát, a mindenit a mucsok vénasszonyának! Van egy kosaram, másfél vékás. Azt mondtam neki, hogy csak egy vékás. Avval mértünk, huszonnyolc kosár törökbúzát. S aztán azt mondtam neki: – Tudja mit, Erzsi néni? Majd az aggmenházban, mikor menyek magához, mindig egy százast viszek magának. Úgyhogy nincs miért pénzt vigyen oda.

Olyan ügyesen ki volt hegyezve a házból is, a gabonájából is. A kis búzát eladták a cigánynénak, a zsákokat, a lepedőket eltette B. M.-né a fiatal asszony.

A vénasszony csak egy esztendeig ült az aggmenházban, nem szerette ott. De ne féljen, lelkem, mert Márton nem még hozta a százásokat. Ördög és pokol.

Egy másik sors:

– Ezt a vénasszonyt erőszakkal tették bé az aggmenházba. Megkeseredett s otthagytá az aggmenházat, hazament Kolozsra. De már akkor se ház, se enivaló. Nem volt szegénynek se asztala, se párnája, se takarója, se ahová lehajtsa a fejét. Hát volt egy szegről-végről való rokonja, elment ahhoz. De hát az öregnek, amíg van valamicskéje, addig akad, aki úgy-ahogy fogódzik hozzá, de amikor egyéb sincsen, csak a megrokkant öregség, akkor nem szívesen látott vendég sehol se.

Így a szegről-végről való rokonja azt mondja:

– Ez az én nyári konyhám, ez elég jó karba lévő. Én ide magát beengedem mert éppen a csipkebokor alatt télen nem lehet, s már késő ősre jár.

Így az öregasszony kapott egy bundát, s aztán ezek az emberek megszánták, tettek neki abba a konyhába egy rossz kemencét, a kicsi felvevő rongyocskája még megvolt a vénasszonynak. Osztán a kollektívából kapta a kis nyugdíjacskáját. Abból vett egy kis fazakacskát, meg lábost, aztán úgy volt ott, abban a konyhában, mint egy kivert kutya. Sok úri kutyának jobban van dolga, mert bent van a blokklakásban, pihepárnára fekszik. De szegény öregasszonynak az a bunda volt a derékalja is, a párnája is, a takarója is. Tett maga alá egy kis kórét, arra tett egy kicsi hántalékot, ez volt a vetett ágya. Keserves életet húzott le. Igaz, hogy valamikor komisz volt ő is, de reá is járt a rúd felette igen. Úgyhogy abba a nyárikonyhába húzott ki a csóró öregasszony vagy négy esztendőt. A halál is sokszor várat magára, de nem kellett még a halálnak se. (György Zsuzsa)

György Zsuzsa felkereste a kolozsvári *Igazság* című napilap szerkesztőségét, elpanaszolta Erzsi néni nehéz sorsát:

– Úgyhogy, az újságíró, meleg lelkű ember, áldja meg az Isten, kiszállott oda, Kolozsra. Egy ilyen riporter, ahogy mondják. Megvizsgálta az öregasszonynak azt a komoly helyzetit. Biza, megrendült abba is a lélek. Azt mondja, hogy az a hely, az a nyárikonyha, még disznónak, még kutyának se való. Pedig a kutya a legutolsó állat, így mondják. Pedig az ragaszkodik az emberhez legjobban. Annak se való az a hely, ahol az öregasszony lakik.

Úgyhogy hát annyit elért az újságíró, hogy kiszállott. Így aztán az öregasszonyt hazaengedték a házába. De hát az öreg házban se egy kemence, se egy asztal. Az a nyolcvan esztendő felé járó asszony mihez tudjon kezdeni? Egy fiatal kezdi az életét, hát az egészen más. De ez már bé kell fejezze maholnap az életét. Az mihez is tudjon kezdeni? Motyogott elé, motyogott hátra, le volt már gyengülve. Jártányi ereje is alig volt.

A függetlenség változatai

Legutoljára hagytam azokat az eseteket, amelyek bizonyítják, hogy kialakulhatnak a viszonylatok más, derűsebb változatai is. Azoknak az öregeknek, a sorsáról, szeretnék szólni, akik a függetlenséget választották. Ehhez lehetőségük is van:

- a) megvan a házuk és a telkük;
- b) még elég jó erőben vannak, és fenntarthatják magukat;
- c) gyerekeik tisztelik szülei függetlenségét, nem hagyják el az öregeket, látogatják, segítik őket.

Alábbi példáim jó része Mezőfeléből való. Ez nem véletlen: példáim között két nyolcvan-kilencven esztendő magányos öreg is szerepel, akik gyékénykötéssel foglalkoznak, és ma is kereső emberek. Ez nemcsak önbizalmukat segít megőrizni, hanem lelki és testi jólétüket is.

Lássunk néhány ilyen változatot:

János bácsinak két gyermeke már kiszállt, városban lakik. De mindegyre hazajönnek, meglátogatják apjukat, mindig hoznak ezt-azt. Egy lánya a faluban lakik. A gyerekek megegyeztek egymással a látogatás és a segítség rendjében. Az itthon lévő lánya rendszeresen gondját viseli. Ő maga is dolgozik, gyékényt köt. (Nagy Tiborné, Mezőfele)

Másik mezőfelei eset:

Egyedül élő özvegy embernek két fia van Marosvásárhelyt, egy leánya otthon, a faluban. A leánya rendszeresen mos, főz neki, takarít a lakásában. Téltre viszont bemegy Marosvásárhelyre az egyik fiához, mert szereti a menyét, és jól érzi ott magát.

Az ugyancsak mezőfelei 91 éves Gáspár Sándor függetlensége is abból származik, hogy szép háza és telke van, amelyről nem mond le haláláig. A házában lakik unokája is, aki házas. A ház nagy, jól elkülönülve élhetnek. Az öreg a maga életmódját folytatja. Unokájának a felesége főz, mos, takarít neki, de van saját keresete, gyékényt sző.

– Ezt a házat mük építettük. Az unokám negyvenegyben született, házas, van két szép fia. A házában öten vagyunk, már van 19 éve Szentmártonkor telik a tizenkilenc. Van egy külön szobám. Az unokám elől lakik. Nekem hoznak bé ételt rendszeresen, amit én dolgozok, az az enyém. Adót fizetek, gyufát, gyógyszert. A ház és minden, amíg élek az én nevémen van... Nekem is azt mondta az egyik unokám: „Nagyapám, jöjjön hozzánk, jó lesz. Adják el itt s veszünk ott.” De én nem egyeztem. Azt mondtam: míg én élek, nem megyek sehová. Valamit csinállok. Ha nem tudok, az ágyba heverek. De nem megyek sehová. Meghalni mért menjek oda?

Ebben nem volt semmi vita. Én nem szeretem városban. Most is lehetnék városban. Nekem van ott unokám, ülhetnék nála, van már három éve, hogy nem voltam Vásárhelyt. Régebben mentem. Ott ültem két-három hétig, egy hónapig tekeregettem a városban. De most nem tudok mozogni, nem megyek sehová. Az unokáim, nem mondhatom, mert jók. Mindegyik szeret, mehetnek akármelyikhez.

A függetlenség legkevésbé problematikus az asszonyok számára. Ők el tudják gondozni magukat, bármilyen kevés keresetből megélnék. A mezőfelei Ida néni már kilencvennégy éves. Egyedül él. Tyúkokat tart, gyékényszövésekből pénzt is keres magának, főzőget. Telkének egy részét eladta, arra az új tulajdonos épített házat magának. A maga régi házat és a kertet úgy adta el, hogy megtartotta haszonélvezeti jogát, a kertet az új tulajdonos műveli, felében: a termést felezik. A ház és a telek árát rokonainak adta, akik ennek fejében hoznak neki ezt-azt, amire szüksége van.

Jegyzeteim végére értem. Céлом nem az volt, hogy a kérdés kimerítő vizsgálatát nyújtsam, csupán jelzésértékűen próbáltam számba venni a megváltozott életformában lehetséges változatokat. Ez annál szükségesebb, mert a gyors életformaváltozás közepette nem ritkák a lelki konfliktusok. Hiszen az évezredek óta megcsontosodott viszonylatok *hirtelen* megváltozása új helyzetek elé állította a falusi családokat. A valamikori idősek a vagyon nevében markukban tartották a fiatalokat. Ma ez már nincs, és ennek örülhetünk. De semmiképpen sem lehet közömbös, hogy a nagyon korán függetlenné váló fiatal hogyan viszonyul a rászorult öregekhez. Beható társadalomlélektani elemzésre nem vállalkozhatok. Csupán felhívom a szakemberek figyelmét a jelenség alapos vizsgálatának szükségességére, azért, hogy a társadalmi ráhatást, a tudatalakítást minél pontosabb helyzetismeret tegye hatékonyá.